

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Факультет фінансів

Кафедра банківської справи та страхування

галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
освітньо-професійна програма «Банківський бізнес»

Форма навчання: Денна

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему **«Банківське споживче кредитування та перспективи його
розвитку в Україні»**

здобувача Гнітецької Ольги Вікторівни

Науковий керівник:

канд.екон.наук, доцент

доцент кафедри банківської справи та страхування

Стрільчук Ю.І.

**Робота допущена до захисту перед Екзаменаційною комісією
з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри банківської справи та страхування:

доктор економічних наук, професор _____ Примостка Л.О

Київ 2024

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 50 сторінок, 5 таблиць, 9 рисунків, список використаних джерел з 34 найменувань.

«Банківське споживче кредитування та перспективи його розвитку в Україні»

Об'єктом дослідження є процес споживчого кредитування.

Предметом дослідження є економічні відносини, які виникають у процесі банківського споживчого кредитування.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи – узагальнити теоретико-методичні засади банківського споживчого кредитування, виявити проблеми та перспективи його розвитку в Україні.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі *завдання*:

- дослідити сутність банківського споживчого кредитування;
- здійснити класифікацію банківського споживчого кредитування;
- проаналізувати нормативно-правове забезпечення банківського споживчого кредитування в Україні;
- здійснити динамічний аналіз банківського споживчого кредитування в Україні та виявити його тенденції;
- провести аналіз банківського споживчого кредитування на прикладі АТ «Ощадбанк»;
- виявити проблеми та перспективи розвитку банківського споживчого кредитування в Україні.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. Систематизація та узагальнення теоретичних підходів та методичного інструментарію банківського споживчого кредитування населення. Практичне значення отриманих результатів полягає в розробці практичних рекомендацій для оптимізації процесу банківського споживчого кредитування. Висновки та пропозиції можуть бути застосовані українськими банками при прийнятті стратегічних рішень щодо удосконалення кредитного процесу та розвитку банківського споживчого кредитування в Україні

Рік виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи 2024.

Рік захисту роботи 2024.

Ключові слова: банківський кредит, споживчий кредит, кредит для населення, позичальник, споживче кредитування.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ БАНКІВСЬКОГО СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ	6
1.1 Сутність банківського споживчого кредитування	6
1.2 Класифікація банківського споживчого кредитування	14
1.3 Нормативно-правове забезпечення банківського споживчого кредитування в Україні.....	20
РОЗДІЛ 2 АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА БАНКІВСЬКОГО СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ	25
2.1 Динаміка банківського споживчого кредитування в Україні	25
2.2 Аналіз банківського споживчого кредитування на прикладі АТ «Ощадбанк»	32
2.3 Проблеми та перспективи розвитку банківського споживчого кредитування в Україні.....	38
ВИСНОВКИ	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	47

ВСТУП

Актуальність теми. Банківське споживче кредитування є ключовим елементом фінансової системи України, що забезпечує доступ громадян до фінансових ресурсів для задоволення особистих потреб. На тлі економічної та політичної нестабільності, дослідження перспектив розвитку цього сектора набуває особливої актуальності. Критичний аналіз існуючих проблем, таких як високі процентні ставки та низька фінансова грамотність населення, може надати цінні рекомендації для вдосконалення механізмів кредитування. Низька фінансова грамотність населення обмежує можливості споживачів правильно оцінювати умови кредитування і керувати своїми фінансовими ресурсами. Високі процентні ставки ускладнюють доступ до кредитів для широких верств населення. Недостатня регуляторна база і слабка правова захищеність кредиторів також створюють перешкоди для ефективного функціонування системи споживчого кредитування. Недостатній рівень прозорості і відповідальності фінансових установ є додатковим фактором, що гальмує розвиток цієї сфери. З огляду на значний потенціал для підвищення якості банківських послуг і стимулювання економічного зростання, дана тема представляє інтерес для подальших досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток споживчого кредитування в Україні є важливою темою для дослідження через його значну роль у фінансовій системі країни та вплив на економічний розвиток. Багато науковців, серед яких А. Мороз, М. Савлук, Дзюбенко А. Д., Бондаренко Н., Великий Ю.М., Сухомлин М.О., Янкович Я. Я., Вовчак О. Д, Вудвуд В. В., Гаврилко Т.О., Вишнякова Ю. О., Мицак О. В. та Бублик Л. Я., приділяли увагу проблемам цього питання. Однак, попри значний науковий доробок, споживче кредитування залишається актуальним через нерозв'язані проблеми, що перешкоджають його розвитку.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи – узагальнити теоретико-методичні засади банківського споживчого кредитування, виявити проблеми та перспективи його розвитку в Україні.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі *завдання*:

- дослідити сутність банківського споживчого кредитування;
- здійснити класифікацію банківського споживчого кредитування;
- проаналізувати нормативно-правове забезпечення банківського споживчого кредитування в Україні;
- здійснити динамічний аналіз банківського споживчого кредитування в Україні та виявити його тенденції;
- провести аналіз банківського споживчого кредитування на прикладі АТ «Ощадбанк»;
- виявити проблеми та перспективи розвитку банківського споживчого кредитування в Україні.

Об'єктом дослідження є процес споживчого кредитування.

Предметом дослідження є економічні відносини, які виникають у процесі банківського споживчого кредитування.

У кваліфікаційній роботі використано як загальнонаукові, так і спеціальні *методи дослідження*. Метод наукових узагальнень був застосований для розкриття змісту споживчого кредитування. Індуктивний та дедуктивний методи використовувалися для теоретичного аналізу основ формування системи споживчого кредитування. Абстрактно-логічний метод використовувався для аналізу наукової літератури, теоретичних підходів і висновків щодо природи споживчого кредиту та його впливу на соціально-економічну сферу. Методи аналізу та синтезу, а також фінансової статистики, допомогли виокремити основні тенденції розвитку споживчого банківського кредитування. Табличний та графічний методи – для наочного відображення даних.

Теоретична значущість отриманих результатів: систематизація та узагальнення теоретичних підходів та методичного інструментарію банківського споживчого кредитування населення. *Практична значущість* роботи полягає в

розробці практичних рекомендацій для оптимізації процесу банківського споживчого кредитування. Висновки та рекомендації можуть бути успішно застосовані українськими банками при прийнятті стратегічних рішень щодо удосконалення кредитного процесу та розвитку банківського споживчого кредитування в Україні.

Інформаційна база дослідження споживчого кредитування в Україні включає нормативні акти з питань споживчого кредитування, звітні інформаційно-аналітичні та статистичні дані Національного банку України, матеріали періодики, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, офіційні статистичні дані АТ «Ощадбанк».

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ БАНКІВСЬКОГО СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ

1.1 Сутність банківського споживчого кредитування

Кредити відіграють фундаментальну роль у суспільстві, забезпечуючи доступ до фінансових ресурсів для громадян та бізнесу. Вони є рушійною силою економічного зростання, оскільки надають капітал для інвестицій у нові та існуючі підприємства, що призводить до створення робочих місць, інновацій та загального економічного розвитку. Крім того, споживчі кредити дозволяють людям покращувати якість життя, придбаваючи житло, автомобілі, освіту та інші необхідні товари і послуги, які вони не могли б дозволити собі негайно. Доступність кредитів також сприяє фінансовій інклюзії, надаючи можливості тим, хто має обмежені ресурси, отримати доступ до фінансових послуг і досягти соціально-економічної мобільності.

Кредити допомагають ефективно використовувати наявні ресурси, максимізуючи продуктивність та ефективність як для окремих осіб, так і для компаній. Кредитні установи також відіграють важливу роль в управлінні ризиками, диверсифікуючи та розподіляючи їх, що забезпечує стабільність фінансової системи.

Банківський споживчий кредит відіграє ключову роль у задоволенні потреб населення, надаючи необхідні фінансові ресурси. У контексті України, сучасна теорія та практика кредитування ще не повністю використовують науковий підхід до аналізу споживчого кредитування. В економічній та законодавчо-нормативній літературі різні автори мають власні підходи до тлумачення суті споживчого кредиту.

Для того щоб дати правильне визначення споживчому кредиту потрібно проаналізувати існуючі підходи до визначення категорії кредит. Серед вітчизняних та зарубіжних науковців існують різні погляди на це питання. Досліджуючи літературу можемо виокремити два підходи: перший ґрунтується на розумінні кредиту як форми руху позичкового капіталу, другий відображає його як форму суспільних відносин.

Так Світлична В. Ю. у своїй праці зазначає «Сутність кредиту можна сформулювати так:

– з одного боку, як суму коштів, яка рухається між кредитором і позичальником;

– з іншого боку, як сукупність економічних відносин, які виникають між кредитором і позичальником з приводу мобілізації тимчасово вільних коштів і використання їх на умовах повернення й оплати» [26, с.93].

Більшість сучасних українських вчених визначають кредит як різні види відносин. Савлук М.І стверджує, що «Кредит — це суспільні відносини, що виникають між економічними суб'єктами у зв'язку з переданням один одному в тимчасове користування вільних коштів на засадах зворотності, платності та добровільності» [13, с.349].

Румянцева Г.І. дає визначення: «Кредит – це система економічних відносин, що відображають перерозподіл вартості на засадах повернення, платності і строковості» [26, с.66].

Схожої думки притримується Щетинін А.І.: «Кредит – це сукупність економічних відносин, що виникають між кредитором і позичальником з приводу передачі вартості (майна або грошей) у позику на умовах повернення, терміновості й платності» [32, с.98].

Отже, кредит як економічна категорія являє собою сукупність економічних відносин між суб'єктами господарювання з приводу руху вартостей з метою реалізації потреб обох сторін на засадах строковості, зворотності та платності.

Споживче кредитування має ряд особливостей, які відрізняють його від інших видів банківського кредитування. Ці кредити надаються фізичним особам, а

не підприємствам, тому кредитоспроможність оцінюється на основі особистої фінансової історії, доходу та кредитного рейтингу, а не фінансових показників бізнесу. Споживчі кредити зазвичай мають менші суми і коротші строки погашення, що може призводити до вищих відсоткових ставок для покриття підвищеного ризику, пов'язаного з менш передбачуваним доходом фізичних осіб.

Особливістю споживчих кредитів є їх цільове призначення – вони використовуються для особистих витрат, а не для розширення бізнесу чи інвестицій. Це тісно пов'язано із загальним фінансовим станом населення, оскільки відображає здатність громадян отримувати кредити та здійснювати економічну діяльність.

Крім того, споживче кредитування включає широкий спектр продуктів, таких як автокредити, особисті позики та кредитні картки, що вимагає різних підходів до управління ризиками та адміністрування позик у порівнянні з корпоративним кредитуванням.

Закон України «Про споживче кредитування» ототожнює споживчий кредит з фінансовими ресурсами: «грошові кошти, що надаються споживачу (позичальникові) на придбання товарів (робіт, послуг) для задоволення потреб, не пов'язаних з підприємницькою, незалежною професійною діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника» [25].

Також ряд авторів зазначають що споживчий кредит це «кошти». Так Великий Ю.М. та Сухомлин М.О. пропонують тлумачення, що «споживчий кредит – кошти, які надаються безпосередньо домашнім господарствам на певний визначений строк на умовах платності на придбання товарів тривалого користування» [7, с. 149].

Вудвуд В. В. та Попова Е. М. дають визначення, що «споживчий кредит – це кошти, що виділені банками, небанківськими фінансовими установами або споживчі товари, надані торгівельними установами з відстроченням платежу населенню для отримання предметів призначених для особистого вжитку чи оплати витрат особистого характеру» [11, с. 311].

В наведених визначеннях акцентується увага на органі що видає кредит, ним може бути як банк так і небанківські фінансові установи.

Відповідно до листа Національного банку України «Про розміщення Пам'ятки позичальника банку за споживчим кредитом», «споживчий кредит – це кредит, що надається споживачеві на придбання продукції для особистих потреб, які безпосередньо не пов'язані з підприємницькою діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника» [24]. У даному визначенні не розкривається сутність кредиту, а зосереджується увага на його відмінностях від інших кредитів.

О.В.Дзюблюк вказує, що «Споживчий кредит – це кредит, який надається фізичним особам на придбання споживчих товарів тривалого користування і який повертається в розстрочку» [2, с.396].

А.М. Мороз робить акцент на тому, що «споживчий кредит надається тільки у національній валюті фізичним особам – громадянам України» [3, с.242].

М. І. Савлук вважає, що «Споживчий кредит надається юридичним чи фізичним особам на споживчі цілі» [13, с.380]. Автор допускає надання споживчого кредиту для юридичних осіб.

За визначенням В. Я. Вовк та О. В. Хмеленка, споживчий кредит – це кредит, який надається в національній та іноземній валюті фізичним особам-резидентам України: на придбання споживчих товарів тривалого користування та послуг (оргтехніки, аудіо- та відеотехніки та ін.); придбання нерухомості; придбання автомобілів; оплату навчання, лікування та ін. [10, с. 118-119]. На відміну від попередніх авторів зазначають можливість надання споживчого кредиту у іноземній валюті, однак згідно з абзацом третім частини першої статті 11 Закону України «Про захист прав споживачів» надання (отримання) споживчих кредитів у іноземній валюті на території України забороняється [23].

Алескерова Ю. В. та Дзюбенко А. Д. позначають, що «споживчий кредит будучи однією з високоприбуткових форм кредиту виконує функцію задоволення споживчих потреб населення різного характеру», отже споживчий кредит допомагає вирівняти рівень споживання між різними групами населення з різними доходами. [1, с. 88]. Схоже за суттю трактування пропонує Гаврилко Т.О.: «кредит

який дає змогу придбати споживчі товари тривалого користування на прийнятних умовах» [11, с. 110].

Бондаренко Н. В. погоджується з тим, що споживчий кредит – це «завжди невиробничий кредит, який береться позичальником для задоволення власних споживчих потреб, під відомий процент у тимчасове користування при умові забезпечення, повернення, строковості, платності та цільової спрямованості» [6, с. 244].

Коваленко Д. І. Стверджує, що «Споживчий кредит — вид кредиту, що надається в грошовій чи товарній формах населенню фінансово-кредитними інститутами та нефінансовими організаціями (фірмами) з метою придбання товарів тривалого користування» [17, ст. 341]. Банки надають населенню лише грошові споживчі кредити.

Виклюк М. І., Лесів А. В. та Янкович Я. Я. зазначають, що споживчий кредит — це кредит, «який відповідає принципам кредитування і надається домогосподартву на споживчі цілі, що не пов'язані з будь-якою професійною діяльністю» [9, с. 134].

Ганзюк С. М. та Вишнякова Ю. О. називають споживче кредитування населення «формою економічних відносин між банками і домогосподарствами з приводу отримання додаткових коштів для задоволення особистих споживчих чи колективних потреб домогосподарств на засадах зворотності, платності, добровільності» [12, с. 49].

Останні погляди відображають трактування споживчого кредиту економістами більшості економічно розвинених країн, де споживчими вважаються лише позички, надані для придбання споживчих товарів чи оплати послуг. Кредити на купівлю, будівництво і ремонт житла, а також іпотечні кредити вони не включають до споживчих кредитів. Західні економісти вважають, що через відносно довгостроковий характер, значні розміри і певну виробничу спрямованість цих кредитів, необхідно виділяти їх окремо в звітності комерційних банків. Однак, на нашу думку, цей підхід неточно відображає поняття "споживчий

кредит", оскільки використання коштів за цими кредитами спрямоване на споживчі цілі і не передбачає одержання додаткового доходу.

Різні визначення споживчого кредиту, які зустрічаються в науковій літературі, вказують на те, що ця важлива форма кредитування ще недостатньо досліджена. Відсутність узгодженості щодо суб'єктів і об'єктів споживчого кредитування, а також чітких характеристик принципів і особливостей цієї форми кредиту, підкреслює необхідність розробки авторського визначення. За результатами аналізу, споживчий кредит можна визначити як кредит, наданий банком або небанківською фінансовою установою фізичній або юридичній особі – резиденту в національній валюті для придбання споживчих товарів, робіт або послуг, що використовуються для невиробничих потреб, на умовах повернення, строковості та платності. В українському контексті, споживчий кредит – це кредит, наданий банком або небанківською фінансово-кредитною установою фізичній особі – резиденту в національній валюті для потреб, не пов'язаних з підприємницькою діяльністю, на умовах повернення, строковості та платності. Якщо кредитором є банк, такий кредит називається банківським.

Споживче кредитування відбувається за принципами кредитування, поза якими кредит втрачає свій специфічний економічний зміст (рис.1.1).

Сутність кредиту виявляється через його функції. Згідно із сучасними економічними теоріями, кредит має чотири основні функції: перерозподільну, контрольну, стимулюючу та емісійну [13, с. 374].

Перерозподільна функція полягає у переміщенні грошових ресурсів між різними суб'єктами з обов'язковою умовою повернення. Гроші перерозподіляються через кредит для тимчасового користування, не змінюючи власності. Основною метою цього є отримання додаткового доходу: кредитор отримує проценти, а позичальник - необхідні кошти для розв'язання своїх завдань.

Контрольна функція гарантує виконання умов кредитної угоди обома сторонами, що передбачає контроль як з боку кредитора над позичальником, так і самоконтроль позичальника.

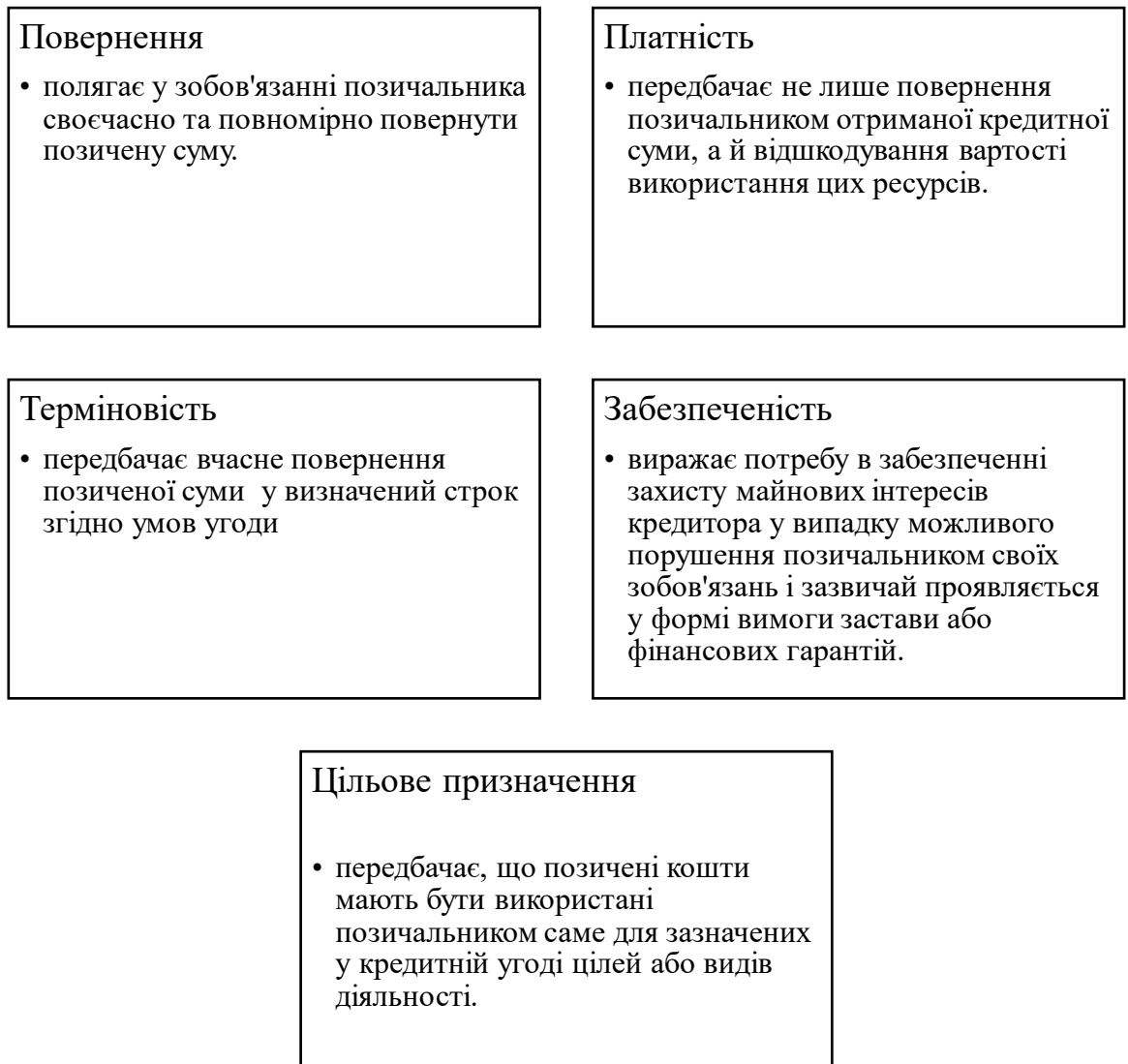

Рисунок 1.1 — Принципи кредитування

Джерело: розроблено автором на основі [1]

Стимулююча функція заохочує позичальника використовувати кредит раціонально, оскільки він має віддати його разом із відсотками, що мотивує ефективне використання грошей для забезпечення прибутку.

Капіталізація вільних грошових доходів, або емісійна функція, полягає в перетворенні грошових заощаджень фізичних та юридичних осіб на позичковий капітал, що приносить дохід.

Завдяки реалізації споживчим кредитом своїх функцій, розкривається його подвійне соціальне та економічне значення (рис.1.2).

Рисунок 1.2 – Соціально-економічне значення кредиту [5]

Процес споживчого кредитування складається з кількох етапів, що є базовими при розробці методики надання кредитів усіма банками. Цей процес можна описати як послідовність дій, спрямованих на оформлення, надання, обслуговування і погашення кредиту. Він розпочинається зі співбесіди з потенційним клієнтом, під час якої визначаються його фінансові потреби та можливості. На цьому етапі також обговорюються умови кредиту, такі як процентна ставка та строк погашення.

Далі слідує етап оцінки кредитоспроможності клієнта. Під час цього етапу банк збирає та аналізує інформацію про фінансовий стан клієнта, його кредитну історію та можливість повернення кредиту. Це допомагає визначити рівень ризику кредитування.

Після оцінки кредитоспроможності банк приймає рішення щодо надання кредиту. Якщо клієнт відповідає критеріям банку, укладається кредитний договір, в якому визначаються умови надання кредиту, такі як сума, строк та процентна ставка.

Після укладення договору банк видає кошти клієнту, і починається етап обслуговування кредиту. Банк забезпечує контроль за використанням коштів та вчасним погашенням кредиту. Під час цього етапу також можуть надаватися різноманітні послуги, наприклад, страхування кредиту.

У разі виявлення проблем з погашенням кредиту банк може вживати заходів щодо врегулювання ситуації, наприклад, переговорів щодо реструктуризації кредиту або вживання правових заходів. Кінцевим етапом є повне погашення кредиту клієнтом, після чого закінчується процес споживчого кредитування.

У сфері споживчого кредитування фізичних осіб існують певні обмеження, спрямовані на зниження кредитних ризиків для банків. Банки України не надають споживчі кредити наступним категоріям осіб [3, с. 278]: нерезидентам, клієнтам з нестабільним фінансовим станом, керівникам чи засновникам підприємств з негативною репутацією, особам, які не можуть забезпечити достатнє забезпечення для повернення кредиту та процентів, а також тим, чия місячна заробітна плата не забезпечує виплату кредиту та відсотків, або хто має інші заборгованості за кредитами.

1.2 Класифікація банківського споживчого кредитування

З огляду на зростання попиту на кредитні продукти, банки активно розширюють асортимент своїх пропозицій, розробляючи нові види кредитів, що відповідають різноманітним потребам клієнтів. Для забезпечення ефективного управління кредитним портфелем і мінімізації ризиків важливо розуміти різноманітність кредитних продуктів, які надаються банками.

Класифікація банківського споживчого кредитування є невід'ємною частиною аналізу кредитного ринку. Вона дозволяє систематизувати та структурувати різні види кредитів за певними критеріями, що сприяє більш глибокому розумінню специфіки кожного виду кредитування та визначенню

оптимальних стратегій для їх надання та управління. У цьому підрозділі розглянемо основні підходи до класифікації споживчих кредитів, критерії, за якими здійснюється ця класифікація, та практичне значення її результатів для банківської діяльності.

Банківські споживчі кредити можна класифікувати на прямі та непрямі залежно від порядку надання та участі посередників у кредитних відносинах між банком і позичальником.

Суть прямого споживчого кредиту полягає в тому, що кредитний договір укладається безпосередньо між банком і позичальником без залучення посередників, таких як торговельні фірми. Цей вид кредиту надається у формі звичайного кредитного договору, часто з використанням кредитних або платіжних карток. Пряме банківське кредитування характеризується легкістю організації кредитного процесу, що дає можливість банку ретельно оцінити економічну доцільність надання кредиту та об'єктивно оцінити платоспроможність позичальника та забезпечити ефективний моніторинг використання та погашення кредиту. Проте, одним з недоліків прямого кредитування є складність у залученні клієнтів, оскільки банк повинен активно шукати позичальників, тоді як при непрямому кредитуванні отримання кредиту часто пропонується безпосередньо при купівлі товару.

Непрямий банківський споживчий кредит передбачає наявність посередника між банком і позичальником. Таким посередником найчастіше виступають підприємства роздрібної торгівлі, які укладають з банком договір про співпрацю. У процесі непрямих кредитування клієнт звертається до торговельної організації для придбання товару або послуги, а торговельне підприємство, у свою чергу, пропонує клієнту оформити кредит через банк-партнер. Після заповнення необхідних документів і перевірки банком кредитоспроможності клієнта, банк перераховує кошти безпосередньо торговельному підприємству, а клієнт отримує товар чи послугу.

Непрямий кредит має ряд переваг, таких як простота і швидкість оформлення, оскільки торговельні підприємства часто допомагають у підготовці

документів та наданні інформації банку. Це сприяє залученню більшої кількості клієнтів, адже пропозиція отримати кредит надходить безпосередньо під час покупки товару або послуги.

За термінами користування споживчі позички поділяються на: позички до запитання та термінові позички.

Позички до запитання не мають фіксованого терміну погашення, і банк може вимагати їх повернення у будь-який час. Надання таких позичок передбачає, що позичальник має гарну ліквідність, що дозволяє йому без проблем виконувати зобов'язання по позичці.

Термінові позички, включають: Короткострокові позички (до 1 року). Вони можуть бути оформлені на певний строк або до запитання. Позика до запитання не має фіксованого терміну погашення, і банк може вимагати її повернення у будь-який момент. Такі позики зазвичай передбачають, що позичальник є платоспроможним, а його активи можуть бути швидко перетворені на грошові кошти.

Середньострокові позички (від 1 року до 3-5 років). Цей вид позик часто використовується для фінансування витрат, які потребують більшого часу для повернення, ніж короткострокові позички.

Довгострокові позички (понад 3 роки). Вони зазвичай використовуються для великих покупок або інвестицій, які вимагають значних коштів і тривалого періоду повернення. На практиці вітчизняні кредитні установи часто поділяють позички на короткострокові (до 1 року) і довгострокові (понад 1 рік), враховуючи специфіку та потреби ринку [17, с. 246].

За забезпеченням споживчі кредити поділяються на забезпечені та незабезпечені. Незабезпечені кредити, або бланкові (довірчі) кредити, не мають матеріального забезпечення і надаються лише під зобов'язання позичальника повернути позику. Вони пов'язані з великим ризиком для банку, тому процес їх надання вимагає ретельного вивчення кредитоспроможності позичальника. Такі кредити зазвичай надаються під більш високі відсоткові ставки. Кредитні установи

можуть надавати такі позички позичальникам з високою кредитоспроможністю або своїм співробітникам.

Забезпечені кредити мають матеріальне або фінансове забезпечення, що надається позичальником для зменшення кредитного ризику банку. Забезпеченням споживчих кредитів можуть бути:

- Застава: нерухомість, цінні папери, товари, що купуються на кредитні кошти.
- Гарантії та поручительства: третя сторона бере на себе зобов'язання погасити кредит у разі неспроможності позичальника.
- Страхові поліси: страхування кредитного ризику, що дозволяє банку отримати компенсацію у разі неповернення кредиту.

У ролі застави часто виступають ті товари, на купівлю яких надається кредит. Забезпечення кредиту не гарантує його погашення, але значно зменшує кредитний ризик, оскільки у випадку неповернення позички чи відсотків за нею кредитор може відшкодувати свої збитки шляхом реалізації заставного майна.

Заставлене майно повинно відповідати таким вимогам:

- бути ліквідним;
- мати стабільні ціни;
- викликати низькі витрати на збереження і реалізацію.

Забезпечення кредиту є вторинним джерелом погашення позички, тобто способом мінімізації банком ризику неповернення кредиту у разі недостатності основних джерел, таких як доходи позичальника [18, с. 371].

За методом погашення розрізняють кредити із розстрочкою платежу та з одноразовим погашенням. Кредити з одноразовим погашенням мають особливість, що полягає у здійсненні погашення заборгованості та виплаті відсотків одноразово, наприкінці терміну кредитування. Такі кредити зазвичай надаються на термін до 12 місяців і мають невеликий розмір. Кредити з розстрочкою платежу включають позички, які погашаються частинами протягом усього періоду дії кредитного договору. Вони можуть мати:

- Рівномірне періодичне погашення: суми платежів залишаються однаковими протягом усього терміну кредитування (наприклад, щомісяця чи щокварталу).

- Нерівномірне періодичне погашення: суми платежів змінюються (зростають або знижуються) залежно від визначених факторів, таких як наближення дати остаточного погашення позики або завершення кредитного договору.

Розстрочка платежу є основним методом погашення споживчих кредитів. Такий підхід дозволяє позичальникам уникнути значного фінансового навантаження у вигляді одноразового платежу, розподіляючи виплати на тривалий період [20, с. 443].

За характером кругообігу коштів споживчі кредити поділяються на разові та поновлювані (револьверні). Разові кредити надаються одноразово і підлягають погашенню у визначений термін. Після погашення такої позики позичальник не може автоматично отримати нову позику без повторного звернення до банку та оформлення нового кредитного договору. Це типова форма кредитування, яка використовується для конкретних цілей, таких як купівля товарів або послуг.

Поновлювані, або револьверні кредити, є угодами, за якими банк зобов'язується надавати клієнту позичку в межах заздалегідь визначеного ліміту. Після погашення частини або всього боргу кредитна лінія автоматично відновлюється до початкового ліміту без необхідності повторного оформлення кредиту. До револьверних кредитів належать:

Кредити на кредитних картках: забезпечують можливість багаторазового використання кредитних коштів в межах встановленого ліміту. Овердрафтні кредити: дозволяють клієнтам здійснювати витрати понад залишок на рахунку до певного ліміту. Овердрафтне кредитування через платіжну картку являє собою короткостроковий кредит, який не потребує додаткового оформлення документів.

Кредитні лінії за поточними рахунками: менш поширені у світовій банківській практиці, але функціонують аналогічно кредитам за кредитними картками. Поновлювані кредити зазвичай мають короткостроковий характер, проте

в країнах Заходу зустрічаються і довгострокові револьверні позички з терміном до 5-7 років. Вони надають позичальникам гнучкість у використанні кредитних коштів і зменшують потребу у повторному зверненні до банку за новими кредитами [32].

За способом сплати відсотків споживчі кредити класифікують на кілька видів:

1. Позички з утриманням відсотків у момент надання. Цей вид кредиту передбачає утримання відсотків на момент видачі позички. Позичальник отримує суму кредиту за вирахуванням відсотків, які банк одразу утримує.

2. Позички зі сплатою відсотків у момент погашення кредиту. У цьому випадку позичальник сплачує відсотки одночасно з погашенням основної суми кредиту. Цей спосіб зручний для тих, хто очікує отримати значні кошти в кінці терміну кредитування, що дозволить їм сплатити всю заборгованість разом з відсотками.

3. Позички зі сплатою відсотків рівними внесками. Цей вид передбачає сплату відсотків рівними частинами протягом усього терміну користування кредитом. Виплати можуть здійснюватися щомісяця, щокварталу, раз на півроку або за спеціально визначеним графіком. Такий підхід рівномірно розподіляє фінансове навантаження на позичальника.

4. Ануїтетні позички. Ануїтетні кредити передбачають погашення рівними платежами, які складаються з відсотків та частини основного боргу. Протягом терміну дії кредиту питома вага відсотків у кожному платежі поступово зменшується, тоді як частка погашення основного боргу збільшується. Це дозволяє позичальникам планувати свої витрати більш рівномірно.

1.3 Нормативно-правове забезпечення банківського споживчого кредитування в Україні

До прийняття спеціалізованого Закону "Про споживче кредитування" у 2016 році, регулювання споживчих кредитів в Україні обмежувалося загальними нормами банківського права, Цивільним кодексом та Законом «Про захист прав споживачів». Це призводило до неефективного функціонування системи, оскільки загальні положення не забезпечували належного захисту прав позичальників і не створювали чітких правил для кредиторів. Відсутність спеціалізованого законодавства також сприяла юридичним прогалинам і недобросовісній практиці на ринку кредитування.

Прийняття у 2016 році Закону "Про споживче кредитування" стало важливим кроком у стандартизації кредитування фізичних осіб в Україні. Закон вступив у дію у 2017 році і спрямований на врегулювання відносин між кредитором, позичальником та третіми сторонами. Він запровадив стандартизовані умови договорів споживчого кредитування, що раніше базувалися лише на загальних положеннях Цивільного кодексу. Введення закону забезпечило більш ефективний захист прав позичальників і підвищило рівень прозорості та відповідальності кредиторів.

Закон регулює відносини у сфері споживчого кредитування, визначає права та обов'язки сторін, і передбачає захист прав споживачів. Впроваджено механізми для надання повної інформації про умови кредитування, зокрема фактичну вартість кредиту, ефективну процентну ставку та всі додаткові платежі. Це допомагає споживачам приймати обґрунтовані рішення та захищає їх від недобросовісної реклами і несправедливих умов договорів.

Закон "Про споживче кредитування" є частиною Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року. Він сприяє створенню належного конкурентного середовища на фінансовому ринку, оскільки всі учасники ринку повинні дотримуватися однакових і прозорих умов. Національний

банк України вважає цей закон фундаментом для відновлення кредитування і підвищення довіри до фінансових установ [8]. Закон також гармонізує українське законодавство з найкращими міжнародними практиками, зокрема імплементує норми Директиви ЄС 2008/48 про кредитні договори для споживачів.

Закон "Про споживче кредитування" в Україні був прийнятий з метою заповнення існуючих прогалів у регулюванні споживчого кредитування та посилення захисту прав споживачів, які є вразливою стороною кредитних правовідносин [25].

- **Оманлива реклама:** Забороняється реклама безпроцентних кредитів або "кредитів для всіх". Вимагається чітке зазначення реальної річної процентної ставки у будь-якій рекламі, що містить дані про витрати за кредитом. В рекламі кредитних продуктів має відображатися фактична вартість кредиту з урахуванням всіх процентів і платежів за інші послуги, пов'язані з кредитом.

- **Надання інформації до і під час укладення договору:** Введено обов'язковий паспорт споживчого кредиту, що надається в письмовій формі і відповідає умовам договору. Кредитодавець зобов'язаний повідомляти споживача про орієнтовну вартість послуг третіх осіб (страховиків, оцінювачів), якщо вона відома.

- **Оцінка кредитоспроможності позичальника:** Кредитодавець зобов'язаний проводити оцінку кредитоспроможності позичальника, що допомагає уникнути видачі кредитів споживачам з неналежною кредитоспроможністю.

- **Захист від незаконних умов договорів:** Забороняється одностороння зміна умов договору. Забороняється вимагати від позичальника укласти договір страхування з конкретною страховою компанією.

- **Відповідальність позичальника:** Встановлено обмеження на суму пені та штрафів: пеня за прострочення не може перевищувати 15% суми боргу, а загальна сума штрафів і пені не повинна перевищувати половину суми отриманих кредитних коштів.

- **Права позичальника:** Право отримати вичерпну інформацію про умови кредитування до укладення договору. Право відмовитися від кредитного договору

протягом 14 днів з моменту укладення. Право раз на місяць отримувати інформацію про стан виконання зобов'язань та розмір заборгованості. Право на дострокове повернення коштів без додаткових платежів. Право на обмеження розміру пені за простроченим зобов'язанням.

- Регулювання діяльності кредитних посередників: Встановлено правове регулювання діяльності кредитних брокерів і агентів.
- Черговість погашення вимог за договором про споживчий кредит: У першу чергу сплачується сума простроченого боргу. У другу чергу — поточні платежі за кредит та проценти. У третю чергу — суми штрафних санкцій.

Однак існують випадки на які не поширюється дія закону:

- кредити «зі строком погашення кредиту до трьох місяців або на вимогу»;
- кредитні договори «загальний розмір кредиту за якими не перевищує розміру однієї мінімальної заробітної плати, встановленої на день укладення кредитного договору»;
- «договори позики, що не передбачають сплати процентів чи будь-яких інших платежів за користування наданими за такими договорами грошовими коштами»;
- «кредити, що надаються ломбардами у разі передання предмета застави на збереження ломбарду, за умови що зобов'язання споживача обмежуються вартістю предмета застави» [8].

У всіх наведених ситуаціях фінансова установа може не виконувати положення закону, при цьому формально його не порушити.

Відповідно до закону, НБУ отримає додаткові повноваження, зокрема:

- затвердження методики розрахунку загальної вартості кредиту та реальної процентної ставки за договорами про споживчий кредит;
- встановлення вимог до кредитних посередників та їхньої діяльності [8].

Новий закон передбачає обмеження, яке виключає придбання «товарів (робіт, послуг), пов'язаних із незалежною професійною діяльністю», з-під дії споживчого кредиту [8]. Наприклад, юрист, оцінювач чи нотаріус, купуючи

автомобіль як приватна особа, повинні доводити, чи є цей кредит споживчим і чи підлягає він гарантіям, передбаченим законом.

Законодавство України у сфері захисту прав споживачів не враховує специфіку фінансового сектору. Відсутність окремих законів ускладнює застосування загального законодавства, особливо через нестачу детальної правової регламентації споживчого кредиту відповідно до європейських стандартів, зокрема Директиви ЄС 2008/48 про кредитні договори для споживачів.

В Україні немає органу, який би мав чіткі повноваження для захисту прав споживачів фінансових послуг та вирішення суперечок до суду. Судовий процес є занадто затяжним та складним. Норма, що дозволяє громадянам розривати кредитні договори протягом гарантійного терміну товару, є некоректною. Крім того, пропозиція зобов'язати кредиторів повертати позичальникам кошти за додаткові послуги протягом семи днів після розірвання кредитного договору призводить до правових колізій.

Закон має на меті імплементацію європейських норм та захист прав споживачів і кредиторів у сфері споживчого кредитування, але враховує норми директиви ЄС нерівномірно. Конкретно, були проігноровані положення, що стосуються захисту прав кредиторів, тоді як норми, що стосуються захисту позичальників, було розширено за межі, встановлені в Європі.

Відсутнє розділення між середньостатистичними позичальниками та тими, хто бере великі кредити на розкішні покупки.

Практика банків показує недотримання вимог законодавства. Часто інформація перед укладанням договору не подається у письмовій формі, як це вимагає закон. Протягом часу, коли діє договір банки часто інформують про зміни умов через веб-сайти або друковані ЗМІ, що призводить до недостатньої поінформованості споживачів. Рекламні матеріали банків не інформують про реальну вартість кредиту, зосереджуючись на простоті й швидкості отримання кредиту [4].

Закон зобов'язує фінансові установи повідомляти клієнтів про реальну ставку за кредитом, але на практиці вони не завжди інформують про вартість

супутніх послуг. Це пов'язано з тим, що вартість послуг нотаріусів, оцінювачів і страхових компаній не регулюється державою, і фінансові установи не можуть ефективно інформувати про їхню вартість.

Банки продовжують порушувати закон, рекламуючи кредити як безпроцентні або з дуже низькими ставками, попри встановлену заборону [4].

Захист споживачів у сфері фінансових послуг вимагає чітких повноважень державних органів, конкретних фінансових санкцій і адміністративної відповідальності для посадовців фінансових установ за порушення прав споживачів. Необхідно встановити однакові правила для банківських та небанківських фінансових установ і забезпечити вимоги до реклами фінансових послуг.

Для подальшого розвитку кредитних відносин в Україні важливе впровадження нових підходів до регулювання. Особлива увага повинна бути приділена вдосконаленню регулювання банківського кредитування, оскільки банки відіграють ключову роль у фінансовій системі та економіці країни. Забезпечення належного правового режиму у фінансовій сфері є важливим аспектом для стабільного та ефективного розвитку економіки.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА БАНКІВСЬКОГО СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1 Динаміка банківського споживчого кредитування в Україні

Динаміка споживчого кредитування в Україні з 2006 по 2023 роки (рис 2.1) зазнала численних змін, зумовлених різними економічними, політичними та соціальними факторами. Протягом цього періоду обсяги кредитів, наданих домашнім господарствам, мали тенденцію до значного коливання.

Рисунок 2.1 – Банківські кредити надані домашнім господарствам України в 2006-2024 рр., млн.грн

Джерело: складено автором за даними [14]

За даними рис. 2.1 з 2006 по 2008 роки ринок споживчого кредитування в Україні демонстрував стрімке зростання. Обсяги споживчих кредитів зросли з 58 452,78 млн грн до 186 088,37 млн грн на кінець 2008 року, що свідчить про активний розвиток банківського сектора та зростання попиту на кредити серед населення. Проте світова економічна криза 2008-2009 років призвела до різкого зниження кредитної активності, що відобразилося в падінні обсягів кредитів до 122 942,35 млн грн у 2010 році.

У наступні роки, з 2011 по 2013, ситуація стабілізувалася, і обсяги споживчих кредитів коливалися на рівні близько 125 000-137 000 млн грн. Однак, політична та економічна нестабільність, зокрема події 2014 року та початок війни на сході України, спричинили подальше зниження обсягів кредитування до 101 528,37 млн грн у 2016 році. Відновлення кредитування спостерігалось з 2017 по 2019 роки, коли обсяги кредитів зросли до 173 701,51 млн грн.

У 2020 році пандемія COVID-19 мала негативний вплив на економіку країни, що призвело до зниження обсягів споживчих кредитів до 170 719,38 млн грн. Проте, у 2021 році ринок знову почав відновлюватися, і обсяги кредитів зросли до 214 134,16 млн грн. Протягом 2022 року спостерігалось значне падіння до 188 656,32 млн грн, що зумовлене повномасштабним вторгненням Росії, яке спричинило серйозні економічні та соціальні потрясіння. У 2023 році спостерігалось часткове відновлення до 210 842,59 млн грн.

Дані у табл. 2.1 відображають зміни в обсягах чистих кредитів, виданих фізичним особам у гривнях протягом періоду з 2021 по 2024 роки, в розрізі різних типів банківських установ залежно від структури капіталу.

Таблиця 2.1 – Динаміка банківських кредитів, наданих фізичним особам у національній валюті, у розрізі кредиторів протягом 2020-1 кв. 2024 рр.

Дата	Державні банки	Іноземні банки	Приватні банки	Приватбанк	Усі банки
31.12.2021	100%	100%	100%	100%	100%
31.03.2022	98%	98%	98%	109%	101%
30.06.2022	87%	85%	86%	101%	89%
30.09.2022	83%	68%	73%	90%	77%
31.12.2022	82%	53%	63%	84%	67%
31.03.2023	79%	46%	63%	88%	66%
30.06.2023	83%	43%	69%	95%	69%
30.09.2023	64%	41%	77%	108%	75%
31.12.2023	67%	40%	85%	117%	81%
31.03.2024	73%	40%	96%	128%	89%

Джерело: складено автором за даними [21]

Згідно з даними табл. 2.1 на початку періоду, у грудні 2021 року, всі типи банків демонструють базовий рівень кредитування, прийнятий за 100%. Проте вже у першому кварталі 2022 року спостерігається незначне зниження до 98%, за винятком Приватбанку, який збільшив кредитування до 109%. Це свідчить про більш агресивну політику цього банку в умовах початку кризових явищ у суспільстві.

До червня 2022 року всі типи банківських установ значно зменшили обсяги кредитування, особливо іноземні банки, де цей показник знизився до 85%. Приватбанк зберігає позитивну динаміку, хоча й знижується до 101%. Це може бути пов'язано з загостренням економічної та політичної ситуації в країні.

Подальше зниження обсягів кредитування спостерігається до кінця 2022 року. Іноземні банки знову демонструють найбільше скорочення – до 53%, тоді як Приватбанк все ще утримує відносно високий рівень – 84%. Ситуація в державних та приватних банках також погіршується, їхні показники знижуються до 82% та 63% відповідно.

Початок 2023 року характеризується подальшим зниженням обсягів кредитування у більшості банків, окрім Приватбанку, який нарощує кредитний портфель до 88%. Найгірша ситуація спостерігається в іноземних банках – лише 46% від базового рівня. Це підкреслює високий рівень ризику, який іноземні інвестори пов'язують з веденням бізнесу в умовах воєнних дій.

Протягом 2023 року спостерігаються коливання в обсягах кредитування. Зокрема, у вересні 2023 року Приватбанк демонструє значне зростання до 108%, тоді як іноземні банки зберігають дуже низький рівень кредитування – 41%. Державні банки також зменшують обсяги кредитування до 64%.

До кінця 2023 року Приватбанк продовжує агресивну політику кредитування, досягаючи 117%. Інші банки, зокрема іноземні та приватні, демонструють зменшення обсягів кредитування – 40% та 85% відповідно. Державні банки дещо збільшують кредитування до 67%.

На початку 2024 року Приватбанк знову демонструє зростання кредитного портфелю до 128%, тоді як інші типи банківських установ залишаються на рівні,

близькому до кінця 2023 року. Це підкреслює різницю в стратегіях різних типів банків у відповідь на економічну та політичну нестабільність.

Причини такої динаміки можна пояснити кількома факторами. По-перше, споживчі настрої в країні значно погіршилися після початку масових ракетних обстрілів у жовтні 2022 року. Це призвело до зниження попиту на товари тривалого користування, що, в свою чергу, вплинуло на попит на споживчі кредити. Споживчий попит став певною мірою пригніченим, що вплинуло на попит на незабезпечені споживчі позики, включаючи іпотечні кредити. Водночас відбувалося зростання номінальних доходів населення, головним чином за рахунок грошових виплат військовим, що створювало певний економічний буфер.

Окрім зменшення споживчого попиту, деякі банківські установи також здійснювали скорочення або повне припинення видачі нових кредитів для фізичних осіб. Зокрема, банки з іноземним капіталом значно скоротили споживче кредитування, побоюючись ризиків, пов'язаних з веденням бізнесу в умовах війни. За підсумками вересня 2023 року показники кредитного портфелю цих банків склали лише 41% від показників 2020 року.

Певного зниження кредитного портфелю споживчих кредитів було зафіксовано і серед державних банків. Особливо це помітно у третьому кварталі 2023 року, коли показник кредитування знизився до 64%. Проте, Приватбанк, як флагман споживчого кредитування в Україні, навпаки, наростив кредитний портфель на третину, досягнувши 128% у першому кварталі 2024 року. Це може свідчити про особливу стратегію банку, спрямовану на утримання та збільшення частки ринку в умовах кризи.

Один із ключових показників ефективності споживчого кредитування, як і кредитування загалом, є частка непрацюючих кредитів (рис. 2. 2).

За даними на рисунку 2.2, частка непрацюючих споживчих кредитів у портфелях банків зазнала значних коливань протягом останніх років. У грудні 2021 року вона становила 16,9%, проте вже до вересня 2022 року зросла до 27,6%, а у грудні того ж року досягла піку у 30,4%. У першому кварталі 2023 року цей показник сягнув 32,0%, що стало найвищим значенням за весь період. Після цього

спостерігалася поступова тенденція до зниження: у червні 2023 року частка знизилася до 30,0%, у вересні – до 26,8%, а у грудні – до 23,5%. Станом на березень 2024 року частка непрацюючих споживчих кредитів зменшилася до 2,14%.

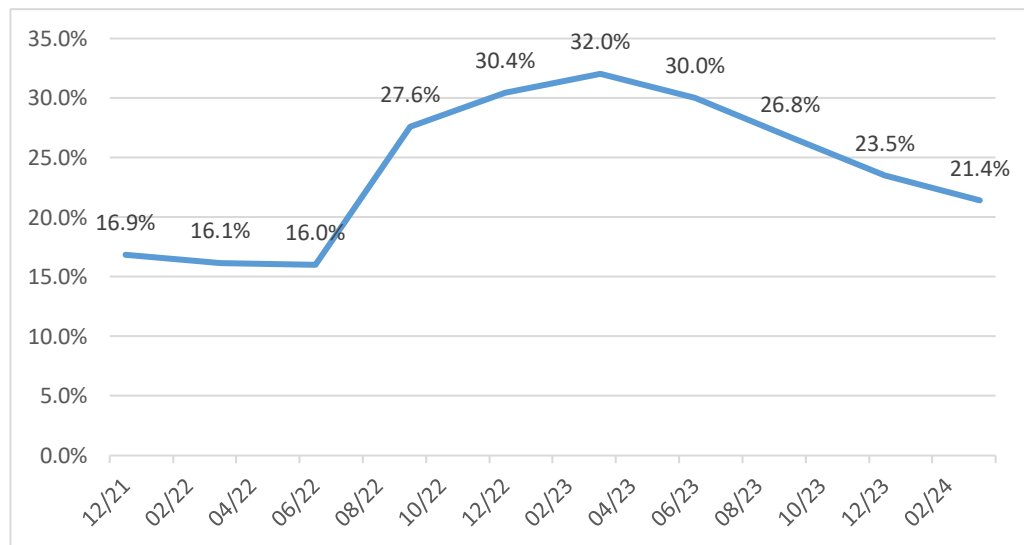

Рисунок 2.2 – Частка непрацюючих споживчих кредитів у портфелях банків протягом 2021-02.2024 рр.

Джерело: побудовано за даними [21].

Дефолти споживчих кредитів ще дещо перевищують довоєнні показники. Протягом 2022 року понад 20% обсягу роздрібних кредитів стали непрацюючими. Переважно це сталося внаслідок різкого скорочення доходів населення, хоча значними були і втрати позик боржникам, що на початок повномасштабного вторгнення були зареєстровані на нині окупованих територіях та територіях, що знаходяться в зоні бойових дій [15].

Зростання частки непрацюючих кредитів було важливим стримуючим фактором для банків у процесі організації кредитування. Ця тенденція була особливо помітною через втрату роботи або зниження заробітної плати в приватному секторі, що ускладнило обслуговування кредитів для багатьох домогосподарств. Втрата роботи та зниження доходів через війну призвели до масових неплатежів по споживчих позиках. Хоча згодом частка непрацюючих кредитів почала зменшуватися, вона все ще залишається високою порівняно з довоєнним періодом, коли спостерігалася тенденція до зменшення відсотку непрацюючих кредитів.

Останні роки структура споживчих кредитів для населення (табл.2.2) демонструє переважання кредитів у категорії «інші», які охоплюють позики за картковими рахунками, на навчання та лікування, стабільно займаючи близько 80% від загальної кількості кредитів.

Таблиця 2.2 – Структура банківських споживчих кредитів за цільовим призначенням протягом 2020-03.2024рр.

Період	Автокредити	Нерухомість	Побутова техніка	Інші кредити
12.2020	8,6%	6,3%	5,2%	79,8%
12.2021	8,7%	7,4%	4,3%	79,4%
12.2022	8,2%	9,3%	1,9%	80,6%
12.2023	6,3%	11,7%	1,3%	80,7%
03.2024	5,8%	12,4%	1,2%	80,7%

Джерело: побудовано за даними [21].

Початок війни значно вплинув на зменшення частки автокредитування та кредитування побутової техніки, оскільки споживачі змістили свої пріоритети на товари першої необхідності. Відповідно до даних табл. 2.2 частка автокредитів знизилася з 8,6% до 5,8%, а кредитів на побутову техніку – з 5,2% до 1,2%. Водночас, іпотечне кредитування значно зросло завдяки програмі «Оселя», що забезпечило збільшення частки іпотеки з 6,3% до 12,4%. Ці зміни відображають адаптацію споживчих пріоритетів та фінансових можливостей в умовах війни і повільного відновлення доходів населення.

На основі наведених даних (рис 2.3) про обсяг споживчого кредитування на банківському ринку України за період з 2020 року до квітня 2024 року спостерігаються такі тенденції. Короткострокові кредити (до 1 року) показали стабільне зростання з 88 391 млн грн у 2020 році до 141 144 млн грн у 2024 році. Це свідчить про підвищений попит на короткострокові кредити, що може бути зумовлено зростанням тимчасових фінансових проблем та екстрених витрат серед населення. Середньострокові кредити (від 1 до 5 років) виявляють змішані тенденції: від зростання з 58 937 млн грн у 2020 році до 76 763 млн грн у 2021 році до зниження до 45 989 млн грн у 2024 році.

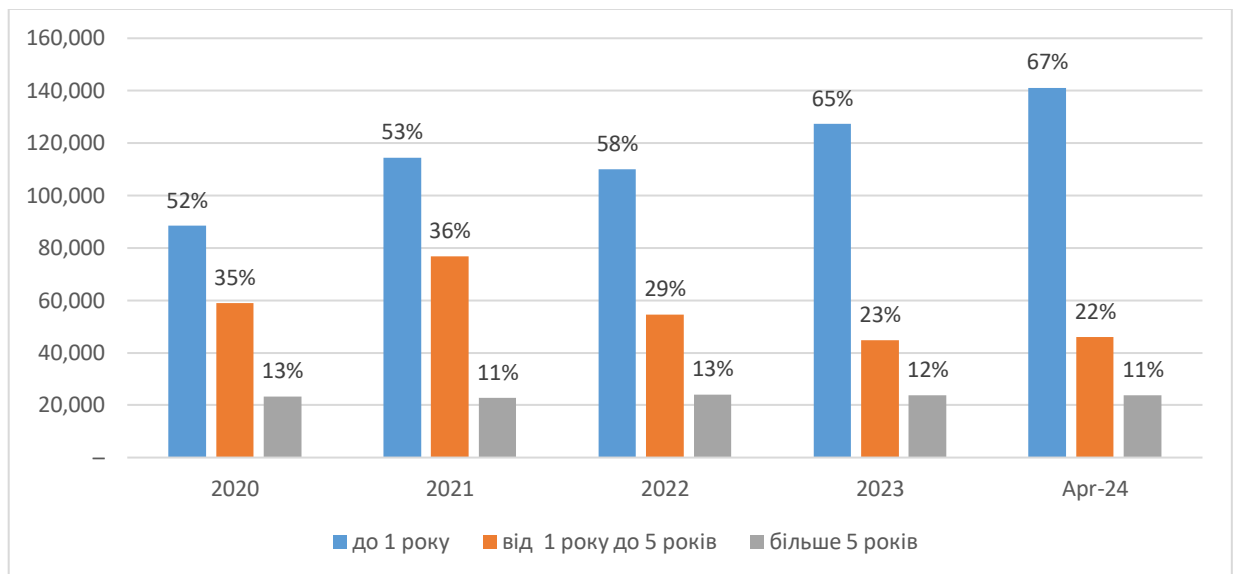

Рисунок 2.3 – Динаміка та структура споживчих кредитів на банківському ринку України у 2020 році – квітні 2024 року в розрізі терміну надання, млн грн

Джерело: побудовано за даними [14]

Це свідчить про зменшення попиту на середньострокові кредити та більшу обережність банків щодо видачі таких кредитів через можливі ризики. Довгострокові кредити (понад 5 років) залишаються відносно стабільними з незначними коливаннями, утримуючись в межах 23 391 млн грн у 2020 році до 23 710 млн грн у 2024 році. Така стабільність може бути пояснена тим, що довгострокові кредити зазвичай видаються на значний термін, і їх обсяги зменшуються повільніше навіть за умов зменшення активності банків у цій категорії.

В цілому, аналіз показує, що зростання обсягу короткострокових кредитів свідчить про більшу схильність банків до кредитного ризику, адже коротші строки кредитування вказують на те, що позичальники стикаються з нагальними фінансовими проблемами. Проте такі кредити зазвичай мають нижчий рівень дефолтів, що зменшує ризик втрати ресурсів для банків. Тенденції в споживчому кредитуванні за строками кредитування свідчать про зміну апетиту до ризику серед українських банків і про зміну структури попиту серед позичальників. Підвищення частки короткострокових кредитів з 52% у 2020 році до 67% у квітні 2024 року свідчить про перевагу позичальників на користь короткострокових кредитів, зумовлену нагальними фінансовими потребами.

Розглянемо відсоткові ставки за споживчими кредитами (рис. 2.4).

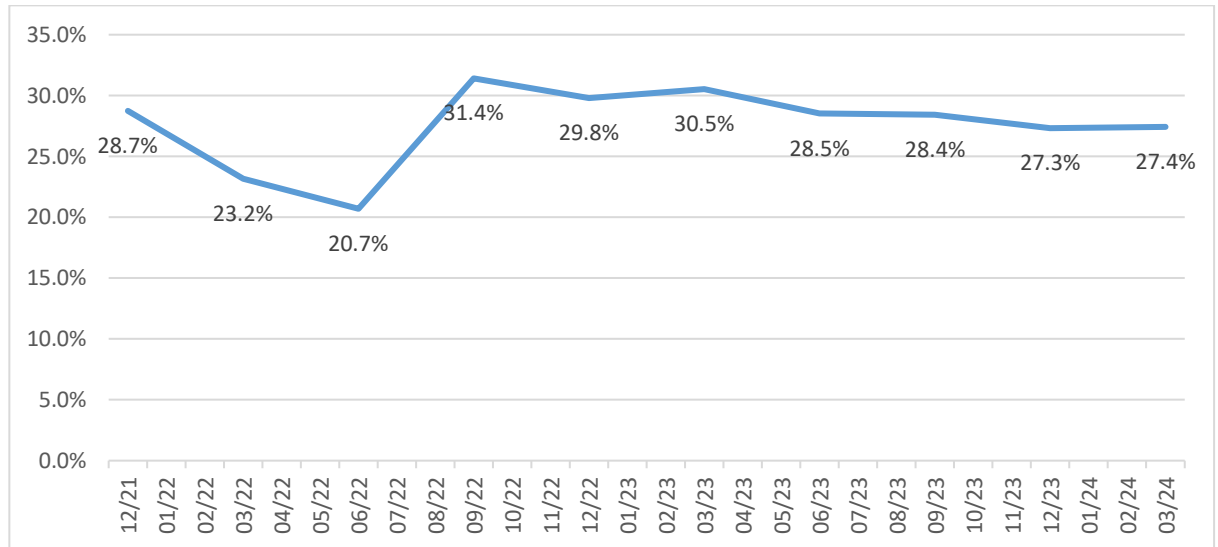

Рисунок 2.4 – Динаміка відсоткових ставок за банківськими споживчими кредитами у національній валюті протягом 2021-03.2024 рр.

Джерело: побудовано за даними [21]

Відповідно до рис. 2.4 найнижчий рівень процентних ставок був зафіксований у червні 2022 року – 20,7%. Проте, після підвищення облікової ставки з 10% до 25% у червні того ж року, відбулося зростання відсоткової ставки за кредитами до 31,4%. Однак кореляція між обліковою ставкою та відсотками по споживчих кредитах є неоднозначною. Це підтверджується тим, що у червні 2023 року ставка по нових кредитах становила 28,5% при обліковій ставці 25%, а в грудні 2021 року ці показники становили відповідно 28,7% при обліковій ставці 9%.

2.2 Аналіз банківського споживчого кредитування на прикладі АТ «Ощадбанк»

АТ "Ощадбанк" є однією з провідних фінансових установ України, яка відіграє важливу роль у розвитку національної економіки. Протягом останніх років банк демонструє активну динаміку зростання, зокрема у сфері кредитування.

Структура кредитного портфеля АТ "Ощадбанк" зазнала змін протягом 2020-2023 років. Загальна сума кредитів клієнтам зросла з 60,75 млрд грн у 2020 році до 88,72 млрд грн у 2023 році [31]. Це свідчить про збільшення активності банку в наданні кредитів (табл.2.3).

Таблиця 2.3 – Структура кредитного портфеля АТ "Ощадбанк" в 2020- 2023 рр., тис. грн

Показник	Роки			
	2020	2021	2022	2023
Кредити клієнтам	60 749 810	72 716 125	82 734 176	88 720 959
Кредити юридичних осіб	51 834 833	59 095 632	71 259 530	73 760 451
% у структурі	85	81	86	83
Кредити фізичних осіб	8 914 977	13 620 493	11 474 646	14 960 508
% у структурі	15	19	14	17

Джерело: побудовано автором за даними [31]

За даними табл. 2. 3 кредити юридичним особам складають більшу частину портфеля. У 2020 році їхня частка становила 85%, а в наступні роки цей показник коливався між 81% і 86%. Така стабільність свідчить про те, що основним сегментом клієнтів банку є юридичні особи, і банк продовжує надавати їм пріоритет.

Водночас, кредити фізичним особам також зросли, але їхня частка в загальному кредитному портфелі менш значна. У 2020 році вони становили 15%, а в 2023 році – 17%. Це свідчить про певне зростання уваги банку до фізичних осіб, хоча вони залишаються меншим сегментом порівняно з юридичними особами.

Загалом, банк демонструє позитивну динаміку зростання кредитного портфеля, приділяючи основну увагу кредитуванню юридичних осіб, але водночас поступово збільшуючи частку кредитів для фізичних осіб.

Аналіз структури кредитів, наданих фізичним особам АТ «Ощадбанк», вказує на певні тенденції та зміни в період з 31 грудня 2021 року до 31 березня 2024 року. За цей період відбулися значні зміни в різних категоріях кредитування (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Структура кредитного портфеля фізичних осіб АТ «Ощадбанк» в 2021- 2024 рр., тис. грн

	31 грудня 2021	31 грудня 2022	31 грудня 2023	31 березня 2024
Іпотечні кредити	3 176 327	3 683 923	7 036 575	8 606 984
Кредити з використанням платіжних карток	5 296 263	5 558 342	4 821 323	5 122 090
Автокредити	4 797 608	4 209 385	4 765 739	4 709 297
Споживчі кредити, забезпечені нерухомістю та гарантіями	1 352 753	1 344 085	1 322 058	1 282 798
Інші споживчі кредити	2 020 911	1 534 970	1 577 448	1 601 608
Всього кредитів, наданих фізичним особам	16 643 862	16 330 705	19 523 143	21 322 777

Джерело: побудовано автором за даними [31]

По-перше, спостерігається значне зростання іпотечних кредитів, що збільшилися з 3 176 327 тис. грн на кінець 2021 року до 8 606 984 тис. грн на кінець березня 2024 року. Такий стрімкий ріст обумовлений впровадженням державної програм підтримки житлового кредитування. У жовтні 2022 року Ощадбанк став учасником нової державної програми доступного іпотечного кредитування «Оселя», запровадженої за ініціативи Президента України. Станом на 31 березня 2024 року валова вартість вказаних кредитів складала 5 711 873 тис. грн. (31 грудня 2023 року: 4 055 767 тис. грн.) [21].

По-друге, кредити з використанням платіжних карток показали незначні коливання. У 2021 році цей вид кредитів складав 5 296 263 тис. грн, тоді як до кінця березня 2024 року він зріс до 5 122 090 тис. грн. Зниження у 2023 році до 4 821 323 тис. грн могло бути наслідком економічної нестабільності або зменшення споживчих витрат.

Автокредити також демонструють певну нестабільність. Після зниження з 4 797 608 тис. грн у 2021 році до 4 209 385 тис. грн у 2022 році, цей вид кредитування відновився до 4 709 297 тис. грн на кінець березня 2024 року.

Причинами таких коливань можуть бути зміни на автомобільному ринку, економічні фактори та зміни в умовах кредитування.

Споживчі кредити, забезпечені нерухомістю та гарантіями, демонструють поступове зниження з 1 352 753 тис. грн у 2021 році до 1 282 798 тис. грн на кінець березня 2024 року. Це може свідчити про зменшення попиту на такі кредити або зміну політики банку щодо їх надання.

Інші споживчі кредити знизилися з 2 020 911 тис. грн у 2021 році до 1 601 608 тис. грн на кінець березня 2024 року, зокрема у 2022 році досягнувши найнижчого рівня в 1 534 970 тис. грн. Це свідчить про зменшення попиту на такі кредити, що може бути пов'язане зі змінами в споживчій поведінці або умовах кредитування.

Загальна сума кредитів, наданих фізичним особам, зросла з 16 643 862 тис. грн у 2021 році до 21 322 777 тис. грн на кінець березня 2024 року. Це свідчить про загальне збільшення кредитної активності серед населення, що може бути результатом економічного зростання, покращення умов кредитування або збільшення доступності кредитних ресурсів (рис 2.5).

Рисунок 2.5 – Динаміка та структура кредитів АТ «Ощадбанк» наданих фізичним особам в 2021- 2024 рр., тис. грн

Джерело: побудовано автором за даними [31]

Аналізуючи структуру кредитів АТ "Ощадбанк" за терміном надання з 2020 по 2023 роки, можна відзначити декілька важливих тенденцій (табл. 2.5). Загальний

обсяг кредитів постійно збільшувався, досягнувши майже 89,1 млрд гривень у 2023 році.

Таблиця 2.5 – Структура споживчих кредитів АТ "Ощадбанк" за терміном надання в 2020- 2023 рр.

Показник	Роки, тис. грн				Структура, %			
	2020	2021	2022	2023	2020	2021	2022	2023
до 1 місяця	969 553	1 220 596	2 151 616	2 933 323	2	2	3	3
1-3 місяців	1 125 839	1 621 927	3 134 888	2 956 020	2	2	4	3
3 міс.-1 рік	12 472 985	9 697 880	16 063 412	15 393 446	20	13	19	17
1-5 років	40 631 455	54 102 705	55 599 163	58 215 239	64	72	67	65
більше 5 років	8 026 245	8 110 978	6 266 516	9 610 991	13	11	8	11
Всього	63 226 077	74 754 086	83 215 595	89 109 019	100	100	100	100

Джерело: побудовано автором за даними [31]

Згідно з даними табл. 2.5 значна частина кредитів (понад 60%) традиційно надається на термін від одного до п'яти років, хоча їх частка трохи зменшилась з 2021 року. Кредити терміном до одного місяця та від одного до трьох місяців залишаються мінімальними, складаючи 2-4% від загального обсягу. З 2020 по 2023 роки спостерігається значне зростання обсягів короткострокових кредитів, хоча їх частка у загальній структурі залишається незначною. Кредити терміном більше п'яти років зазнали коливань, але в 2023 році повернулися до рівня близько 11%. Отже, основним фокусом Ощадбанку є кредити середньої тривалості, тоді як короткострокові кредити та кредити терміном більше п'яти років мають меншу частку.

У 2023 році Ощадбанк активно працював над зменшенням обсягу непрацюючих активів у умовах воєнного стану. У лютому 2023 року банк вперше провів електронні торги, на яких продав право вимоги за договорами споживчого кредиту, укладеними з 1992 по 2019 рік. Ці договори були об'єднані в пул, що складався з 42 601 одиниці на загальну суму заборгованості 164,99 млн грн. Продаж здійснено за принципом голландського аукціону за 6,3 млн грн, що становить майже 4% від загальної валової балансової вартості активів. Це значно перевищило попередні очікування і значно більше, ніж співвідношення ціни реалізації аналогічних активів Фондом гарантування вкладів фізичних осіб у довоєнному 2021 році, яке складало 0,7% [31].

Норматив резервування є показником оцінки банком кредитного ризику у межах його портфеля споживчих кредитів. Вищий коефіцієнт резервування свідчить про те, що банк зарезервував більше коштів на покриття потенційних збитків за кредитами, що відображає вищі оцінки ризиків (рис.2.6).

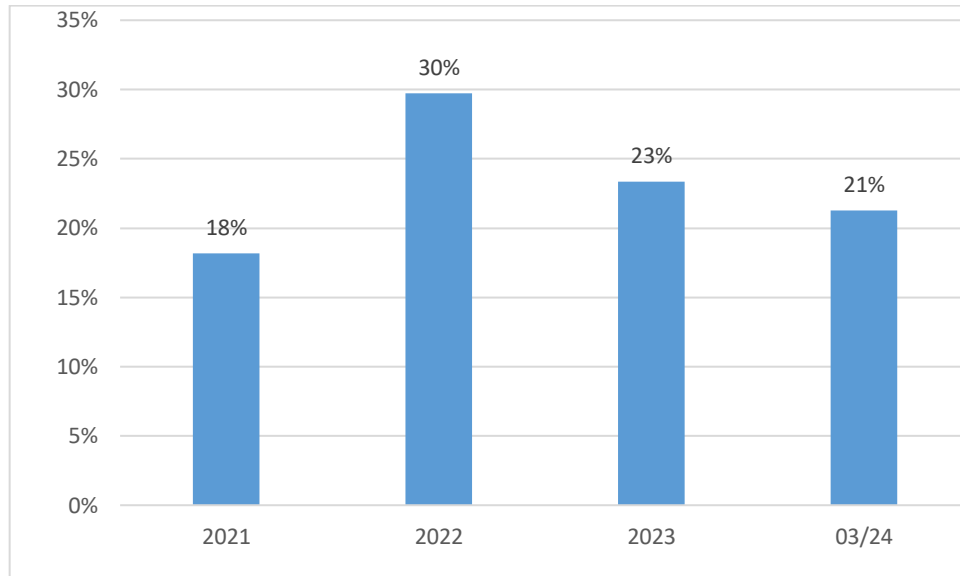

Рисунок 2.6 – Частка резервів у споживчих кредитах АТ «Ощадбанк» в 2021- 2024 рр., %

Джерело: складено автором на основі [31]

Аналізуючи дані на рис. 2.6 бачимо значне зростання частки резервування до 29.81% у 2022 році, що вказує на те, що банк сприймає вищий рівень кредитного ризику у своєму портфелі споживчих кредитів протягом цього періоду. Цей підвищений ризик також є наслідком триваючої повномасштабної війни Росії проти України, що створило економічну невизначеність та негативно вплинуло на здатність масових позичальників погашати свої кредити. Тому банк збільшив свої резерви як запобіжний захід для покриття потенційних втрат за кредитами через конфлікт. У 2021 році частка резервів у споживчих кредитах становила 18%. У 2022 році цей показник значно зріс до 30%, що підкреслює суттєве збільшення оцінок кредитного ризику. У 2023 році спостерігалось зниження до 23%, а в 2024 до 21%, що свідчить про стабілізацію економічної ситуації та часткове покращення платоспроможності позичальників.

Загалом, аналіз структури кредитного портфеля АТ "Ощадбанк" за період з 2020 по 2023 роки свідчить про стабільне зростання та адаптацію банку до змінних

економічних умов. Значне збільшення обсягу кредитів, особливо в секторі іпотечного кредитування, вказує на ефективність впроваджених державних програм підтримки. Незважаючи на економічну нестабільність та виклики, пов'язані з воєнним станом, банк продовжує забезпечувати доступ до кредитних ресурсів як для юридичних, так і для фізичних осіб. Ця динаміка підкреслює важливість АТ "Ощадбанк" як надійного фінансового партнера, здатного ефективно реагувати на зміни та підтримувати економічний розвиток України.

2.3 Проблеми та перспективи розвитку банківського споживчого кредитування в Україні

Війна в Україні створила значні виклики для розвитку банківського споживчого кредитування. Основними проблемами є економічна нестабільність, яка суттєво знизилася економічна активність, що негативно вплинуло на фінансовий стан громадян та зменшило їх платоспроможність. Це ускладнює надання нових кредитів і збільшує ризики неповернення існуючих позик. Погіршення якості кредитних портфелів відбулося через втрату майна, переміщення населення та втрату роботи, що спричинило зростання кількості непрацюючих кредитів. Крім того, значно зросли ризики для банків через фізичні пошкодження відділень та втрату контактів з клієнтами у зонах активних бойових дій.

Попит на споживчі кредити зазвичай зростає під час воєн, природних катастроф та інших непередбачуваних подій, а також у періоди фінансових криз. Це потребує посиленого нагляду та контролю за діяльністю банків з боку Національного банку України, який є головним регулятором грошово-кредитної політики країни. Нацбанк постійно вживає заходів для підтримання стабільності грошового обігу та ефективного функціонування кредитних операцій, коригуючи економічні нормативи банківської діяльності. Відсоткові ставки за споживчими

кредитами можуть змінюватися через коригування облікової ставки та нормативів обов'язкового резервування, що впливає на попит на споживче кредитування.

У дослідженні, проведеному компанією DAI Global LLC (USAID), було зроблено висновки про невідповідність умов споживчого банківського кредитування вимогам українського законодавства. Для аналізу ситуації застосовувався метод "таємного покупця" [28].

Ознайомившись з дослідженням можемо виділити наступні проблеми в організації банківського споживчого кредитування в Україні:

1. Обмеження прав позичальників:

Договори обмежують можливість позичальника достроково повернути кредит.

Вимога негайного погашення боргу у разі незгоди з підвищенням платежів.

Черговість погашення заборгованостей, що суперечить законодавству.

2. Односторонні зміни умов договорів:

Кредитодавець має право самостійно змінювати умови договору.

В договорах відсутня обов'язкова інформація.

3. Негативні практики споживчого кредитування:

Реклама безвідсоткових кредитів, що не відповідають дійсності.

Ненадання паспорту споживчого кредиту.

Відсутність важливої інформації у паспортах кредитів.

Вимога укласти договір з третьою стороною без можливості вибору.

Розбіжності між умовами в паспорті кредиту та укладеним договором.

4. Проблеми на переддоговірному етапі:

Недостатня компетентність персоналу.

Низька точність інформації щодо реальної річної процентної ставки (РРПС).

Відсутність вибору страхової компанії та примусове страхування.

5. Третейські застереження:

Договори включають третейське застереження, яке передбачає розгляд спорів у визначених судах, що може бути не вигідним для позичальників [28].

Дослідження середини 2021 року, яке є четвертим у серії, виявило суттєві порушення з боку банків під час роботи з потенційними та чинними позичальниками. Хоча війна може вплинути на актуальність цих даних через зниження обсягів кредитування та введення додаткових заходів безпеки для банківських операцій, залишається важливим, щоб регулятор запобігав порушенням у процесі споживчого кредитування. Подібні порушення можуть збільшувати ризики для банківської системи.

Особливо серйозним порушенням у сфері споживчого кредитування є поверхнева оцінка кредитоспроможності позичальників. Це вказує на залучення до роботи з клієнтами некваліфікованих працівників банку, чії дії можуть негативно вплинути на фінансові показники банківської установи.

Незалежно від характеру порушень, їх наявність суперечить чинному законодавству, і регулятор вживатиме заходів для усунення недоліків у процесі кредитування банківськими установами.

Ще одним чинником, що стримує розвиток споживчого кредитування в Україні, є висока відсоткова ставка по таким кредитам. Споживчі кредити є одними з найбільш дорогих для населення і найдоходніших для банківських установ. Джерелами формування ресурсів для кредитування виступають кошти громадян, залучені у вигляді депозитів. На рисунку 3.1 наведені дані щодо різниці між процентними ставками за депозитами та кредитами для суб'єктів господарювання та домашніх господарств. З початку 2021 року до березня 2024 року різниця між відсотками по корпоративному сектору залишалася на нижчому рівні, ніж по категорії «домашні господарства». Це вказує на те, що банківські установи намагаються утримати юридичну особу як бажаного клієнта, оскільки суб'єкти господарювання забезпечують більше ресурсів для банку. Для домогосподарств загальна величина спреда між наданими кредитами і оформленими депозитами коливалася близько 27 п.п., з мінімальним значенням 17,8 п.п. у червні 2022 року і максимальним – 29,5 п.п. у червні 2021 року. Рівень інфляції при цьому не мав відповідної тенденції (червень 2021 р. – 100,2%).

Рисунок 3.1 – Спряд між процентними ставками по новим кредитам і депозитам в Україні, п.п.

Джерело: побудовано автором за даними [14]

Незважаючи на продовження воєнного стану в Україні та невизначені перспективи продовження війни з Росією, нами запропоновано наступні заходи для покращення споживчого кредитування фізичних осіб банками:

- Забезпечити прозорість та доступність інформації про умови споживчих кредитів. Важливо, щоб позичальники легко розуміли вартість кредиту, включаючи відсоткові ставки, комісії та інші витрати.
- Уникати непрозорих умов, які можуть завдати шкоди позичальникам. Це підвищить захист прав споживачів, забезпечуючи чітке визначення їхніх прав та обов'язків у кредитних угодах.
- Встановити ефективний механізм регулювання вартості кредитів з боку НБУ, обмежуючи максимальні процентні ставки та контролюючи комісійні витрати (лише на період воєнного стану).
- Запровадити та підтримувати електронні платформи для зручного та швидкого отримання кредитів, що полегшить процес подачі заявок та взаємодії з банками.
- Здійснювати програми з фінансової грамотності для населення. Чим більше люди розуміють свої фінансові можливості та ризики, тим краще вони зможуть приймати обґрунтовані рішення щодо кредитів.

- Розвивати ефективні системи моніторингу кредитного ризику, щоб уникнути перевищення можливостей позичальників і зменшити ризик неплатоспроможності.
- Заохочувати впровадження інноваційних підходів у кредитуванні, таких як використання блокчейн-технологій або штучного інтелекту, для підвищення ефективності та безпеки.
- Встановити механізми взаємодії з громадськістю, щоб враховувати їхні потреби та думки в процесі розробки та вдосконалення політики кредитування (лише на період воєнного стану).

Неможливо заперечити, що негативний вплив на ринок споживчого кредитування значно залежить від настроїв самих позичальників. Згідно з опитуванням НБУ, більшість українців (59% опитаних) вважають кредити «прямою дорогою в боргову яму». Лише 20% респондентів бачать у кредитах спосіб вирішення багатьох проблем. Дослідники вважають, що таке ставлення обумовлене низьким рівнем фінансової грамотності населення, хоча негативну реакцію також можуть викликати недобросовісні учасники кредитного ринку. Переважно негативно щодо кредитів висловлюються громадяни, які вже мали досвід використання кредитних послуг [22].

Незважаючи на негативне ставлення, багато громадян продовжують купувати товари та послуги в кредит. За останні роки близько 60% громадян скористалися кредитами. Для більшості з них кредит є способом вирішення фінансових проблем, особливо коли йдеться про купівлю дорогих речей. Для інших важливим аргументом на користь кредитів є те, що взяти кредит часто буває вигідніше, ніж накопичувати гроші.

Перспективи розвитку банківського споживчого кредитування у контексті війни залишаються неоднозначними. Одним із можливих напрямків є активізація співпраці з міжнародними фінансовими інституціями та донорськими організаціями для отримання фінансової підтримки та гарантій. Банки можуть розширювати спектр послуг, пропонуючи спеціальні програми кредитування для переселенців, військовослужбовців та їхніх сімей. Інноваційні підходи, такі як

використання цифрових технологій для дистанційного обслуговування клієнтів та розробка нових фінансових продуктів, здатні допомогти банкам адаптуватися до нових умов. Важливим є також підвищення рівня фінансової грамотності населення, що допоможе людям краще розуміти умови кредитування та уникати надмірних боргів. Перспективи розвитку банківського споживчого кредитування в Україні в контексті війни передбачають необхідність гнучкості та інновацій у роботі банків, а також активної підтримки з боку держави та міжнародної спільноти для подолання економічних викликів та відновлення довіри населення до фінансових установ.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження банківського споживчого кредитування в Україні можна зробити наступні висновки:

Банківське споживче кредитування є важливим інструментом забезпечення фінансових потреб населення. Воно сприяє підвищенню рівня життя громадян, дозволяючи їм отримувати необхідні товари та послуги в кредит. Кредитування також сприяє економічному розвитку країни, оскільки стимулює споживчий попит і відповідно виробництво товарів та послуг.

Споживчі кредити можуть бути класифіковані за різними ознаками: за цільовим призначенням (на придбання нерухомості, автомобілів, побутової техніки тощо), за строком (короткострокові, середньострокові, довгострокові) та за формою надання (грошові кредити, кредитні картки) тощо.

Регулювання споживчого кредитування в Україні здійснюється на основі законодавчих актів та нормативних документів, що встановлюють правила надання кредитів, права та обов'язки кредиторів і позичальників. Проте, на практиці існують численні проблеми, пов'язані з недотриманням цих норм. Такі як обмеження прав позичальників, односторонні зміни умов договорів тощо. Часто трапляються випадки, коли договори обмежують можливість дострокового погашення кредиту та передбачають одностороннє підвищення ставок, банки часто змінюють умови договорів без погодження з клієнтами, що створює додаткові ризики для позичальників. Поширені випадки введення клієнтів в оману через рекламу безвідсоткових кредитів, яка не відповідає дійсності, та ненадання повної інформації про умови кредитування.

Динаміка розвитку банківського споживчого кредитування в Україні протягом останніх років показала тенденцію до збільшення обсягів кредитування, що свідчить про зростаючий попит на такі фінансові продукти серед населення. Однак, військові дії в Україні значно вплинули на стан банківського сектору,

зокрема на споживче кредитування. Банки змушені адаптувати свої стратегії та пропозиції до нових умов, щоб забезпечити стабільність і довіру з боку клієнтів.

Аналіз банківського споживчого кредитування на прикладі АТ «Ощадбанк» показав, що банк активно розширює спектр послуг, пропонуючи спеціальні програми кредитування для переселенців, військовослужбовців та їхніх сімей. Це свідчить про гнучкість банків у відповідь на потреби суспільства в умовах кризи.

Важливою складовою ефективного розвитку банківського споживчого кредитування є використання цифрових технологій для дистанційного обслуговування клієнтів. Інноваційні підходи, такі як мобільні додатки та онлайн-платформи, дозволяють банкам залишатися конкурентоспроможними та надавати високоякісні послуги навіть у складних умовах. Крім того, банки можуть розширювати спектр послуг, пропонуючи спеціальні програми кредитування для переселенців, військовослужбовців та їхніх сімей.

Проблеми, з якими стикаються банки в процесі споживчого кредитування, включають високі відсоткові ставки та недостатню фінансову грамотність населення. Високі ставки роблять кредити менш доступними для широкого кола громадян, що обмежує їх можливості отримати необхідні фінансові ресурси. Недостатня фінансова грамотність населення призводить до неправильного розуміння умов кредитування та збільшує ризик надмірних боргів.

Перспективи розвитку банківського споживчого кредитування в Україні в контексті війни передбачають необхідність гнучкості та інновацій у роботі банків, а також активної підтримки з боку держави та міжнародної спільноти для подолання економічних викликів та відновлення довіри населення до фінансових установ. Особливо важливим є підвищення рівня фінансової грамотності населення, що допоможе людям краще розуміти умови кредитування та уникати надмірних боргів. А також необхідно знизити процентні ставки, розробити нові кредитні продукти та вдосконалити процес оцінки кредитоспроможності позичальників. Отже, для успішного розвитку банківського споживчого кредитування в Україні необхідно враховувати як нормативно-правові аспекти, так

і економічні реалії, забезпечуючи при цьому захист прав позичальників та стабільність банківської системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алескерова Ю. В., Дзюбенко А. Д. Особливості розвитку споживчого кредитування в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 27(2). С. 87-92.
2. Банківські операції: Підручник / За ред. д.е.н., проф. О.В.Дзюблюка. [2-ге вид. випр. і доповн.]. Тернопіль: Вид-во ТНЕУ «Економічна думка», 2013. с.864
3. Банківські операції: Підручник. 3-тє вид., перероб. і доп./ А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін.; За заг. ред. А. М. Мороза. К.: КНЕУ, 2008. 608 с.
4. Блащук-Дев'яткіна Н.З., Петик Л.О., Кіндрат Ю.І. Регулювання споживчого кредитування в Україні. *Молодий вчений*. 2018 № 11 (63) ст.1073-1075
5. Бондар О.П. Банківське споживче кредитування населення. Науковий вісник: *Фінанси банки, інвестиції*. 2009. №4 С. 68-83.
6. Бондаренко Н. В. Сучасний стан кредитування комерційними банками фізичних осіб в Україні. Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. 2014. Вип. 85. С. 242-248.
7. Великий Ю.М., Сухомлин М.О. Особливості споживчого кредитування банками фізичних осіб в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 31. С. 148-152.
8. Верховна Рада законодавчо врегулювала споживче кредитування. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/verhovna-rada-zakonodavcho-vregulyovala-spojivche-kredituvannya> (Дата звернення: 20.04.2024)
9. Виклюк М. І., Лесів А. В., Янкович Я. Я. Сучасний стан банківського споживчого кредитування. *Економіка і управління*. 2018. № 4. С. 133-137.
10. Вовк, В. Я. Кредитування і контроль: навчальний посібник / В. Я. Вовк, О. В. Хмеленко. К.: Знання, 2008. 463 с.
11. Вудвуд В. В., Попова Е. М. Сучасний стан споживчого кредитування в Україні. *Молодий вчений*. 2018. № 10(1). С. 311-314.

12. Ганзюк С. М., Вишнякова Ю. О. Кредитування споживчих потреб в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 18. С. 47-52.
13. Гроші та кредит: підручник / [М. І. Савлук, А. М. Мороз, І. М. Лазепко та ін.]; за наук. ред. М. І. Савлука. 6-те вид., перероб. і доп. К.: КНЕУ, 2011. 589 с.
14. Грошово-кредитна статистика НБУ. [URL:https://bank.gov.ua/files/3.3-Loans.xlsx](https://bank.gov.ua/files/3.3-Loans.xlsx) (Дата звернення: 20.05.2024)
15. Звіту про фінансову стабільність НБУ. https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2023-H2.pdf?v=7
16. Іванчук Н. В. Гроші і кредит: навчальний посібник. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2021. 332 с.
17. Коваленко Д. І. Гроші та кредит: теорія і практика: Навч. посібник. 3-те вид. допов. та перероб. К.: Центр учбової літератури, 2011. 352 с.
18. Михайловська І.М., Ларіонова К.Л. Гроші та кредит: Навчальний посібник. Львів: Новий Світ-2000. 2006. 432 с
19. Мицак О. В., Бублик Л. Я. Етапи розвитку споживчого кредитування в Україні. *Економічний форум*. 2017. № 4. С. 222-229.
20. Міщенко В.І. Банківські операції: підручник / В.І. Міщенко, Н.Г. Слав'янська, О.Г. Коренева. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: Знання, 2007. 796 с.
21. Огляд банківського сектору. Національний банк України. Травень 2024 р. [URL:https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2024-05_eng.pdf?v=7](https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2024-05_eng.pdf?v=7) (Дата звернення: 02.06.2024)
22. Офіційний сайт Національного банку України. URL: www.bank.gov.ua. (Дата звернення: 20.05.2024)
23. Про захист прав споживачів: закон України: за станом на 19.11.2022 Верховна Рада України. Офіційний текст. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text> (Дата звернення: 20.05.2024)
24. Про розміщення Пам'ятки позичальника банку за споживчим кредитом: лист Національного банку України 10.11.2008 N 40-511/4640-15577 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0541-07> (Дата звернення: 21.04.2024).

25. Про споживче кредитування: закон України: прийнятий 15.11.2016 р. № 1734- VIII / Верховна Рада України. Офіційний текст. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1734-19>. (Дата звернення: 21.04.2024).
26. Румянцева Г.І. Гроші та кредит у тестах та задачах: навч. посіб. Нововолинськ: Міська друкарня, 2016. 127с.
27. Світлична В. Ю. Гроші і кредит: підручник / В. Ю. Світлична; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2020. 191 с.
28. Споживче кредитування банками: високі ставки, низький рівень дотримання законодавства : Звіт за результатами дослідження ринку банківського споживчого кредитування (четверта хвиля). USAID. Вересень 2021 Київ, Україна. URL : <https://www.sapiens.com.ua/publications/socpol-research/186/Ukr-Banks-Mystery-Shopping-Report-Oct-2021.pdf> (Дата звернення: 20.05.2024)
29. Стрільчук Ю. І. Інноваційні підходи до банківського кредитування населення. Економіка та суспільство. 2017. Випуск 8. С. 684–689. URL: <http://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal-8> (Дата звернення: 20.05.2024)
30. Стрільчук Ю. І. Окремі проблеми банківського кредитування в умовах макроекономічної нестабільності. Банківське кредитування в Україні: посткризове перезавантаження: монографія / [С. М. Аржевітін, Т. С. Шемет, Н. В. Циганова та ін.; за заг. ред. С. М. Аржевітіна]. Київ: КНЕУ, 2017. С. 60–76
31. Фінансова звітність АТ "Ощадбанк". Офіційний сайт Ощадбанку. URL: <https://www.oschadbank.ua/finansova-zvitnist> (Дата звернення: 02.06.2024)
32. Щетинін А. І. Гроші та кредит: навчальний посібник / Щетинін А. І. Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2019. 163 с.
33. Strilchuk, Y., Cherkashyna, K., Krasnova, I., Arzhevitin, S., & Semenenko, T. BANK LENDING DURING THE COVID-19 CRISIS: EVIDENCE FROM SWITZERLAND. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, 2021. 5(40), P. 55–64. URL: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v5i40.244886> (Accessed: 20.05.2024)

34. Y. Strilchuk. Mortgage Loans Challenges: the Case of Ukraine. Proceeding book. Hagia Sophia Culture, Civilization and Multidisciplinary Studies in Social Sciences. February, 2022, Istanbul. P. 523-530. URL: <https://www.ayasofyakongresi.com/kitaplar> (Accessed: 20.05.2024)